

УДК: 332.12.656.2

*Олександра Орловська
Алла Белова*

**ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИБІР УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ,
ПРОБЛЕМИ, ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ РОЗБУДОВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА**

У статті розглядаються перспективи розвитку національної економіки у контексті інтеграції до ЄС або МС, а також досліджені основні проблеми, які перешкоджають розвитку даного процесу. Подано аналіз можливостей, що відкриваються перед Україною при приєднанні до ЄС або МС, дано оцінку ступеня готовності національної економіки до глобальних змін, що зумовлені даними стратегіями розвитку. За результатами дослідження зроблено прогноз розвитку національної економіки України за умови приєднання до одного з двох союзів.

Ключові слова: інтеграція, національна економіка, асоціація, конкурентоспроможність, євроінтеграція, національне господарство, регіональний розвиток.

В статье рассматриваются перспективы развития национальной экономики в контексте интеграции в ЕС или ТС, а также исследованы основные проблемы, которые препятствуют развитию данного процесса. Дан анализ возможностей, открывающихся перед Украиной при присоединении к ЕС или ТС, дана оценка степени готовности национальной экономики к глобальным изменениям, обусловленные данными стратегиями развития. По результатам исследования сделан прогноз развития национальной экономики Украины при условии присоединения к одному из двух союзов.

Ключевые слова: интеграция, национальная экономика, ассоциация, конкурентоспособность, евроинтеграция, национальное хозяйство, региональное развитие.

The article discusses the prospects of the national economy in the context of integration into the EU or MS, and investigated the main problems that hinder the development of the process. The analysis of the opportunities open to accession by Ukraine and the EU MS, the estimation of the degree of preparedness of the national economy to global changes caused by data development strategies. According to a study done by the forecast of the national economy of Ukraine in joining the other two unions.

Keywords: integration, association national economy, competitiveness, integration, national economy, regional development.

Актуальність теми. Питання євроінтеграції України набуває у світовій політиці сьогодні пріоритетного значення. Вибір подальшого курсу є важливим як для української нації, так і для всієї Європи. Із здобуттям незалежності, наша країна прагне досягнути європейського рівня життя, свободи вибору, гідної оплати праці та можливості працювати й відпочивати. Європейський вибір дає можливість отримання

© Орловська О. В., Белова А. І., 2013

гідної освіти, яку визнають у світі, міграції молоді та спеціалістів по всій Європі, з метою підвищення свого рівня кваліфікації. Процес інтеграції дасть можливість підняти рейтинг України в світі, заявити як про країну із прекрасними спеціалістами, широкими можливостями до бізнесового середовища і туристичної індустрії, країну із безпечним правовим полем для бізнесменів, політиків та інвесторів.

На жаль, сьогодні така перспектива здається приманливою. Низький рівень заробітних плат більшості громадян України, корумпованість влади та всього керівного апарату, застарілість основних засобів виробничого сектора країни, включаючи транспорт, великий розрив між олігархічним та низовим класом суспільства – все це не на користь інтеграції. Крім цього, Росія наполягає на приєднанні України до Митного Союзу, що дає значні знижки на ресурси, великий ринок збуту української продукції та інші переваги. Сьогодні Україна стоїть перед важливим та важким вибором. Саме тому дана тематика є актуальною і потребує детального розгляду.

Метою даної статті є аналіз перспектив та можливих ризиків для української економіки при здійсненні процесу інтеграції у ЄС або МС. Висувається завдання оцінки позитивних та негативних наслідків для України та національної економіки, а також для знаходження відповіді на питання: чи варто Україні сьогодні приєднуватись або брати участь у будь-яких союзах як спостерігачів?

Аналіз публікацій та виділення невирішених раніше частин даної проблеми. Проблема інтеграції України до Європейського Союзу викликала і викликає багато запитань у політиків та економістів як України, так і європейської спільноти. Даній проблематиці присвячено низку наукових робіт, статей, але у них немає чіткого алгоритму розвитку подальших подій. Основне питання – куди рухатись Україні далі?

Українськими сучасними вченими (В. Ткаченко, В. Богачов, П. Бубенко, О. Богомолов, М. Петраков, В. Геращенко, М. Делягин, В. Симчера, М. Хазин) у своїх роботах проаналізували всі можливі позитивні та негативні наслідки для України за умови вступу до ЄС або МС. Але дана тема сьогодні не вивчена досконально, не проведено роботи щодо роз'яснення населенню у чому сенс Євросоюзу або Митного Союзу. Багато хто із українського населення вбачає у МС відновлення СРСР, прагнуть такого ж життя для своїх дітей й онуків: дефіциту елементарних товарів та продуктів, величезні черги у магазинах, безплатне навчання та медобслуговування, але цього вже не буде. Проаналізувати питання чого очікувати від приєднання країни до одного із цих союзів – проблема, яку сьогодні не остаточно опрацьовано в науковій літературі.

Основний текст. Протягом останніх десятиліть Україна взяла курс євроінтеграції, що вимагає наближення до євростандартів за всіма напрямками соціально-економічного розвитку країни. Вигідне геополітичне розташування України є важливим пріоритетом для вступу в асоціацію, але треба докорінно змінити методіку ведення господарської діяльності у країні, встановити правове поле для подальшої успішної діяльності і співпраці. Урядами країни за часи незалежності зроблено відповідні кроки щодо виконання умов приєднання: державними інститутами та профільними відомствами напрацьовано основні принципи та механізми співпраці із сусідніми країнами – учасниками ЄС, впроваджують активно стратегію подальшої співпраці з європейськими та євроатлантичними країнами. Дана перспектива вимагає від України переходу на європейські методи роботи, запровадження європейської моделі менеджменту, яка містить кардинально нові підходи до соціально-виробничих відносин, надання свободи та ініціативи у вирішенні спірних питань,

вивчення досвіду і залучення провідних виробничих впроваджень у розвиток регіонів та національної економіки в цілому.

Одним із основних важелів при визначенні єврокурсу країни та прогнозу перспектив розвитку є вивчення Україною досвіду європейських країн щодо державного сектора управління. Реформування також чекає і соціально-економічну сферу, законодавчу базу, яку треба наблизити до європейського законодавства та норм і принципів ГАТТ/СОТ, перегляд та удосконалення угод про партнерство та співпрацю.

Україна розглядається Європою як важливий стратегічний та торговельний партнер, через Україну проходять основні транспортні шляхи, які з'єднують між собою Європу, Азію, країни Балтії та Східні країни. З цих причин, прийняття України до Асоціації європейських країн є стратегічно важливим та необхідним заходом для розбудови народного господарства [1].

Вступ нових країн до ЄС, укладання угод між ними означає, що ці країни є визнані світом, політичні та економічні сфери досягнули загальноцивілізаційної зрілості, а саме товариство нації є морально сформованим і готовим прийняти європейські цінності. Такі країни, особливо пострадянського простору, отримують всі можливості до виведення економічного та соціального рівня життя населення своїх країн до розвитку та життя цивілізованих, економічно і політично сталих країн. З'являється можливість до співпраці із провідними науковцями Європи, відкритості економіки, просування товарів та послуг на міжнародних ринках, трудової міграції населення, можливість навчання для молоді у престижних вузах світу. У таких країнах спостерігається підвищення рівня конкуренції, насичення ринку праці, різке поживлення туристичного сектора, що пов'язано із збільшенням кількості візитерів країни.

Кожна країна, яка планує або готується приєднатись до ЄС, викликає велику зацікавленість у провідних країнах Європи. Ці країни розглядаються як потенційні члени асоціації, як ринок збуту продукції свого виробничого сектора, а також як можливість до інвестування значних капіталів у розвиток економіки та інші сектори виробничого комплексу.

За останні роки суттєво змінилась структура ВВП України, значну частину якого на жаль на сьогодні займає сектор послуг. Сьогодні Україна співпрацює із багатьма країнами Європи, розширює свої торговельні можливості, впроваджує досягнення НТП у будівничому та банківському секторі. Значно розвинувся сектор ІТ-технологій [2]. За останні 5 років збільшився потік міграційної робочої сили у напрямку більш успішних і стабільних країн.

Приєднання до ЄС не відбувається за 1 – 2 роки. Це поступовий, поетапний процес, який вимагає детального підходу до прилаштування економіки країни на європейську колію господарства, а це вимагає значних стратегічних заходів, що треба вирішувати вже сьогодні. Насамперед, це питання судочинної системи, прозорості кримінальних впроваджень, відсутність вибіркового правосуддя. Значної уваги вимагає виробничо-промисловий сектор. Деякі російські та українські економісти вважають, що із приєднанням до ЄС, українські виробники збанкрутують через неконкурентоспроможність національного продукту перед європейським, а також постраждає населення через різке підвищення цін на продукти першої необхідності. Але вже сьогодні ціни на українські продукти майже на одному рівні із європейськими, а деякі навіть перевищують європейські. При цьому заробітні плати далеко є не європейськими.

Сьогодні в Україні є низка серйозних проблем, які перешкоджають євроінтеграції країни. Основною базою та головною умовою для будь-якої країни, що обрала

європейський вектор, є дотримання демократичних цінностей у суспільстві, які повинні впроваджувати та забезпечувати уряди країн. В Україні, на жаль, це поки що залишається мрією, а саме, проведення соціальних програм, які не знайшли підтримки у суспільстві, розширення адміністративного апарату з одночасним збільшенням грошового утримання при тотальній економії коштів для населення, затримок соціальних виплат – все це суперечить демократичним позиціям і не може сприяти євроінтеграції.

У Європі Україна розглядається як дуже вигідний потенційний партнер по бізнесу, із великими можливостями щодо ринків збуту. Європейських інвесторів приваблює родюча українська земля, яка потребує активного використання адже близько 30% найкращої родючої землі в Європі припадає на Україну. Занепад сільського господарства відбувається через небажання керівництва країни матеріально підтримувати дану галузь, а коштів, які виділяються, не вистачає або вони використовуються не за призначенням [3].

Ситуація, що склалась у регіональному секторі та національній економіці, свідчить про великий рівень корумпованості. Проблема боротьби із корупцією в Україні є одним із найважливіших питань на порядку денному при розгляді підписання договору про асоціацію з ЄС. У світовій історії є приклади боротьби із цим соціальним явищем за досить короткий термін (наприклад, Таїланд, Грузія), але всі вони, на жаль, ніколи не будуть застосовані в Україні [5]. Щоб уникнути або звести до поодиноких випадків корупційні випадки треба розділити сфери бізнесу, влади та криміналу, які злились в Україні в єдине ціле, що і породжує корупцію у великих масштабах. Крім цього, значною проблемою в Україні є «роздутий» апарат чиновників на різних рівнях управління, які не прагнуть кардинальних змін із вступом до асоціації і виступають у ролі таємних гальм даного процесу.

Але найбільша проблема України – це небажання урядовців щодо кардинальних змін в устрої країни, підтримання демократичних цінностей, визнання рівності всіх перед законом, упорядкованість та прозорість видатків державного бюджету. Щодо розвитку промислового регіонального сектора, то це також є однією із болючих проблем. Конкурентоспроможність економіки можлива лише при впровадженні світових стандартів та рівня розвитку промислово-виробничого сектора [7].

Із вступом до асоціації Україна отримує низку значних переваг. Насамперед, це сучасні європейські безпечні дороги та дотримання Правил дорожнього руху всіма учасниками незалежно від посад, рангів, величини особистих рахунків, що суттєво знизить кількість трагічних випадків на дорогах. Проведення поетапного підвищення соціальних та екологічних стандартів до європейських, збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій, робочих місць, а також великі можливості експорту та імпорту для українських компаній. Підписання угоди про асоціацію дасть вихід на європейський ринок, який охоплює 25% світової економіки і підніме рівень життя в Україні приблизно на 11% [1].

З метою ефективного аналізу та оцінки всіх переваг та загроз для економіки України при виборі подальшої стратегії доцільно проаналізувати дані кроки близьких до України країн – Польщі та Чехії.

Офіційно Польща проходила процес приєднання до ЄС з 1 травня 2004 року по 2007 рік. За цей період ВВП Польщі зріс у середньому на 6,7%, а за рік Польща посіла 8 місце серед 10 країн асоціації. Ставши повноправним членом Європейського Союзу, Польща перетворилася на значного утримувача фінансової допомоги з боку організації. Незважаючи на те, що країна вносила щороку до бюджету ЄС

кошти, які дорівнювали приблизно 1 % ВВП країни, вона отримувала щороку допомогу, обсяг якої відповідав 1,8 % ВВП країни (4 – 5 млрд євро), а це приблизна сума доходів країни від туризму. При чому в 2000 роки допомога від ЄС суттєво збільшилась й сягнула суми, еквівалентної 4 % ВВП країни [2].

Даний крок Польщі відкрив перед населенням країни велику низку можливостей у сфері трудової міграції. Якщо в 2004 р. у країнах ЄС працювало приблизно 650 тис. громадян Польщі, то в 2007 р. вже близько 1 млн. Поляки здебільшого знаходили роботу у Німеччині, Великобританії, Ірландії, Голландії, Іспанії, Італії. У 2006 р. трудові мігранти переказали в Польщу коштів майже на 3,5 млрд євро. Щоправда, трудова міграція загострила деякі інші соціально-економічні проблеми країни, наприклад, дефіцит медичного персоналу в країні: щороку майже 5 % лікарів від'їжджали працювати за кордон [2].

Позитивні зміни в економіці країни знайшли своє відображення у макропоказниках країни: ВВП на одного мешканця зріс у 2007 р. до 8069 євро, у 2005 р. він становив 6386 євро, а до вступу Польщі в ЄС був меншим, ніж 6000 євро. Також зросла заробітна плата [3], а рівень безробіття працездатного населення зменшився з 19,8 % в 2004 р. до 11,4 % у 2007 р. [3]. У результаті, згідно з опитуваннями, громадяни Польщі вважають, що найбільшу користь їх країна як член ЄС отримала від відкритих кордонів та можливості легально працювати в країнах ЄС, доступність фондів ЄС та підтримки сільського господарства з боку асоціації.

Польща за відносно короткий термін і при фінансовій підтримці ЄС змогла вирішити свої проблеми, які схожі з українськими, значно покращила свої позиції на Європейському ринку та підвищила свій рейтинг серед інших країн.

Позитивно склалась економічна та політична ситуація після приєднання до ЄС у Чехії. Після розпаду СРСР та країни Чехословаччини, економіка Чехії характеризувалась слабким соціально-економічним станом та повільним розвитком. Запровадження програми трансформації країни у ЄС у 1993 р. вже у 1996 принесло перші результати: ріст ВВП країни, зменшення держборгу та дефіциту бюджету, рівня безробіття. Але у 1997 р. виникла складна для Чехії економічна ситуація, причиною якої стали затримка реструктуризації промислових підприємств, слабкість створеного в країні ринку капіталів, зростання дефіциту платіжного балансу, необґрунтованість існування «валютного коридору», при якому Центральний банк вимушений був витратити понад 3 млрд дол. на штучну підтримку чеської крони, що не дало ніяких результатів. Значною мірою це було спровоковано також непомірно високим зростанням заробітної плати, яка відставала від темпів росту продуктивності праці [3].

За останні 10 років Чехія прийняла та впровадила низку законів та програм з реструктуризації та модернізації виробничого, транспортного та сільськогосподарського секторів економіки, збільшила рівень імпорту, врегулювала курс валют, підтримуючи національну валюту, інвестувала кошти у туристичний сектор. Характеризуючи потенціал Чехії, можна констатувати, що основну ставку у розвитку зроблено на високий рівень індексу людського розвитку, за показником якого країна посідає 21-ше місце в світі (2012 р.), на значні технологічні позиції у світі, за Індексом технологічних досягнень (ІТД) Чехія посідала 19-те місце у світі (2010), на збільшення експорту завдяки інвестиціям, які надходили в галузі машинобудування (близько 40%), на швидкі темпи процесу приватизації банків, їх укрупнення та злиття, а також перехід контрольного пакета акцій, при цьому уряд країни постійно працює над подоланням регіональних диспропорцій в країні. Чеська модель лока-

льного розвитку визнана показовою для всіх постсоціалістичних країн, а поштовхом до такого розвитку стало приєднання Чехії до європейської асоціації [3].

Але не всі країни пострадянського простору прийняли європейські цінності. Деякі з них увійшли до Митного Союзу на чолі із Росією. Його створення продиктовано економічними і політичними причинами, першочерговими з яких визначено ресурсний та транзитний потенціал, а також проведення Росією політики «відновлення ЄСР» у новому сучасному форматі.

Після розпаду Радянського Союзу у період переходу до ринкової економіки, всі пострадянські країни провели системні реформи. За методами їх проведення та інтенсивністю впровадження, країни умовно поділили на 2 групи: радикальні (країни, що застосували «шокову терапію») – країни Балтії (особливо Естонія), Киргизія, Україна, Казахстан, Росія і консервативні (які обрали обережні способи переходу до ринкової економіки) — Узбекистан, Туркменія, Білорусь і проміжні (входять усі інші країни). Основні політичні тези цих країн з середини 90-х років полягали у лібералізації цін, у проведенні приватизації, що привело до значного розшарування суспільства. Поступово відбувається створення нової податкової та бюджетної системи [4].

Загалом, для всіх країн пострадянського простору є характерною така проблематика: великий податковий тягар на підприємствах і ухилення від податків і, як наслідок, збільшення сектора тіньової економіки; ріст рівня безробіття та дефіцит бюджету, низький рівень заробітних плат. Процес активної міграції трудової інтелігенції та втрата країнами кращих спеціалістів привело до зниження рівня якості освіти, применшення значення морального та естетичного виховання молоді, а процес проведення реформ в освітньому секторі спонукали до написання нових шкільних програм, більшість яких не відповідає сучасним реаліям та вимогам суспільства. І як результат, дипломи, що видаються національними вишами, сьогодні не визнаються в Європі.

Для української економіки приєднання до Митного союзу дає свої позитивні переваги. Безвізовий режим для країн-учасниць союзу, знижки на паливно-енергетичні ресурси, що є стратегічно важливим, особливо сьогодні, коли бюджет країни є спустошеним, приєднання до зони вільної торгівлі з країнами азійсько-російського сектора та ін. – все це говорить на користь МС, але існують певні суттєві ризики. Для збільшення надходжень до бюджету країни позитивним є опанування великого ринку збуту української продукції на території Росії та Азіатського сектора. Відкривається перспектива збільшення об'ємів перевезень у транспортній галузі за рахунок транзитних та прямих перевезень територією України.

Значною привабливою перспективою для нашої країни є відновлення колишніх виробничих відносин із більшістю країн пострадянського простору, що дасть поштовх до підписання нових контрактів, можливого відкриття нових робочих місць, а це приведе до покращення соціального становища населення і збільшить доходи країни. Із вступом у МС Росія може надати Україні кредити на рівні МВФ, надавати підтримку секторам економіки, яким це буде потрібно.

Але у даному союзі є і свої не менш важливі мінуси, які варто всесторонньо розглянути та оцінити. Приєднання України до МС чинить загрозу суверенітету країни, оскільки Росія буде відносини з іншими країнами як у ЄСР – саме вона буде вирішувати всі політичні питання країн-учасниць МС, а також питання торговельної політики: для яких товарів відкривати кордони, а на які накласти заборону. Сьогодні дана ситуація вже існує між нашими країнами – на кордоні з Росією стоять українські вантажівки з товарами, які не пропускають на територію сусідньої краї-

ни. Заборона на ввіз значного переліку вітчизняних товарів, введення «відкритої торговельної війни» з Україною з метою змусити підписати угоду з МС – все це, на жаль, не на користь Росії.

Також «правила введення торгівлі з МС» не прописані, як Правила в жодному документі, а це свідчить про те, що Росія може запроваджувати у будь-які моменти і будь-які санкції щодо країни-учасниці союзу, починаючи з диктування, які товари виробляти, куди і на яких ринках їх реалізовувати, і закінчуючи жорсткими санкціями щодо будь-якої з країн. Сума кредитів теж може змінюватись, оскільки вона не встановлюється у чітких рамках закону, також це стосується знижок на газо- та паливно-енергетичні ресурси, якими сьогодні російські політики хочуть зацікавити Україну [4].

Окрім цього, не виключено, що саме Росія буде диктувати, хто стане президентом в тій чи іншій країні-учасниці. Сьогодні вже є приклад виборів у Грузії, де переміг проросійський кандидат, не дивлячись на те, що колишній президент провів дуже позитивні для Грузії реформи при майже 80% підтримці населення [6].

Також, не виключено, що Росія змусить купувати тільки свою продукцію на всій території МС; продукцію, яка не завжди відповідає європейським стандартам та європейській якості, а всі імпортні товари стануть значно дорожчими через введення мита на імпорту. Росія отримуватиме всі можливості (на правах головної країни) встановлювати економічні бар'єри на усьому кордоні МС, що є не вигідним для України, оскільки вона вже співпрацює, виробляє і реалізовує свою продукцію на території ЄС. Окрім цього, більшість питань із зовнішньоекономічної політики країн-учасниць буде вирішувати саме Росія. А це знову не на користь України. Що стосується кредитів з Росії, невідомо, у якому розмірі вони будуть надходити, скільки часу і, головне, під якими відсотковими ставками.

Якщо з кредитами від МВФ все зрозуміло, і питання надання або припинення надходжень лежить виключно у правовому полі, то з Росією не все так відкрито та прозоро – доказ цьому можна прослідкувати вже сьогодні у так званій «торговельній війні».

Окрім тиску з обох сторін на український уряд, паралельно відбувається згортання інвестиційних програм на території України – Європа та США почали відкликати свої вклади. Це загрожує різким падінням національної економіки, затримок бюджетних виплат населенню, призупинення або згортання соціальних програм. Росія вводить нові санкції проти нашої країни, депортує українських заробітчан, продовжує заборону на реалізацію продукції.

Висновки. З огляду на все вищезазначене, стає зрозумілим, що Україна опинилась сьогодні перед надзвичайно важким та важливим вибором. Представники ЄС та МС вимагають від уряду нашої країни прийняти єдине негайне рішення. Аналіз переваг та загроз для України, основні характеристики яких подані у даній статті, свідчать про те, що сьогодні перед Україною стоїть необхідність вибору вектора перспективного розвитку країни, але треба зважити і оцінити значні переваги та вигоди для нашої країни.

Геополітичне положення України дає можливість до розвитку партнерського співробітництва з обома союзами. Найліпше для України – стати тією сполучною ланкою, яка буде пов'язувати весь Євразійський простір між собою. Більшість Міжнародних транспортних коридорів проходить через Україну, основні товаропотоки надходять прямими або транзитними маршрутами по території країни. Найоптимальніший варіант, на нашу думку, це створення на території нашої країни зони

вільної торгівлі. Україна сьогодні виконує роль своєрідного «бар'єра» між Заходом і Сходом, що надає країні певні переваги.

Зберігаючи свій суверенітет та незалежність, країна могла б будувати відносини із країнами ЄС та МС на правах повноправної незалежної країни, а зовнішня політика повинна стати лояльною до представників будь-якої країни. Того ж повинні дотримуватись країни-сусіди.

Країни Європи та Росія вбачають в Україні величезні потенціали для своїх країн, значні можливості і дешеві ресурси, використовуючи які вони збільшать надходження та доходи від інвестицій, що має позитивно позначитись на доходах українських громадян, за умови їх прозорого розподілу. Але політики даних союзів не розглядають, на жаль, такого сценарію розвитку для України, а український уряд не має, на жаль, аргументів на користь вибору. Дана перспектива є дуже привабливою, але досягнення такого положення України в світі є можливим за умови поваги нашої країни на міжнародній політичній арені.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Соломко І.* Євроінтеграція. Войти в открытые ворота // Корреспондент. – 2010. – №20 (408). – С. 20-23.
2. *Чужиков В. І.* Економіка зарубіжних країн (2005)
3. *Інтернет-ресурси*
4. *Солонінко К. С.* Міжнародна економіка.: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2008.
5. *Борода М.* Україна має вибір // Вісник центру. – 2010. – №15(478). – С. 8.
6. *Ремовська О.* Москва знову кличе Україну до Митного союзу: [електронний ресурс] <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2306661.html>
7. *Філоненко Р.* Україна – ЄС: остаточний вибір засад розвитку держави // Віче. – 2007. – №9. – 10. – С. 45.